

Η ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

*Παρουσίαση στο Πνευματικό Κέντρο της Ι.Κ. Αθηνών
Κυριακή, 15 Μαΐου 2016*

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Από ανασκαφικά ευρήματα και αρχαία ιστορικά κείμενα (κυρίως του Στράβωνα), συνάγεται ότι Εβραίοι κατοικούσαν στην περιοχή της Μαγνησίας ήδη από τον 1^ο αιώνα μ.Χ., και συγκεκριμένα στο γειτονικό Αλμυρό, που αποτελούσε το λιμάνι του θεσσαλικού κάμπου. Στην αρχαία Δημητριάδα, το σημερινό Βόλο, οι μαρτυρίες αναφέρουν ότι ζούσαν Εβραίοι ήδη από τον 2^ο αιώνα μ.Χ. Αλλά και στη γειτονική πόλη «Φθιώτιδαι Θήβαι», τη σημερινή Ν. Αγχίαλο, όπου πρέπει να υπήρχε οργανωμένη εβραϊκή παροικία με Συναγωγή, ανακαλύφθηκαν επιτύμβιες εβραϊκές πλάκες της περιόδου 325-641 μ.Χ.

Τον 12^ο αιώνα, ο Ισπανός περιηγητής Βενιαμίν της Τουδέλα, σημείωνε στο «οδοπορικό» του ότι «στον Αλμυρό υπήρχε μια ακμάζουσα Κοινότητα 400 Εβραίων με επικεφαλή τον αρχираβίνο Shiloh Lombardo και τους ραβίνους Ιωσήφ και Σολομών».

Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας, διπλωματικά έγγραφα του 15^{ου} αιώνα αναφέρονται στην εβραϊκή παρουσία στο «Κάστρο», το Φρούριο στη δυτική συνοικία της πόλης, τα σημερινά «Παλαιά». Οι διωγμοί των Εβραίων από την Ιβηρική Χερσόνησο το 1492, δεν φαίνεται να αποδίδουν στοιχεία εγκατάστασης σεφαραδιτών στην περιοχή, κατά συνέπεια η Κοινότητα θεωρείται αμιγώς ελληνική, «Ρωμανιώτικη». Σύμφωνα με δημοσιεύματα της εποχής, κατά την απελευθέρωση της πόλης από τον τουρκικό ζυγό το 1881, υφίσταται μια οργανωμένη εβραϊκή Κοινότητα. Η πόλη αναπτύσσεται ραγδαία πληθυσμιακά, εμπορικά και βιομηχανικά, με επίκεντρο το λιμάνι, προσελκύοντας και εβραϊκές οικογένειες που εγκαθίστανται από τη Λάρισα, τα Τρίκαλα, τα Ιωάννινα, τη Χαλκίδα και τη Θεσσαλονίκη.

Το 1920 η Κοινότητα αριθμεί περί τα 2.000 μέλη. Σταδιακά όμως ο αριθμός άρχισε να μειώνεται, με την εγκατάσταση σε άλλες πόλεις ή τη μετανάστευση. Το 1940 αριθμεί 872 μέλη.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ

Με βάση το άρθρο 17 του Νόμου 2456/1920 περί Ισραηλιτικών Κοινοτήτων,

επικυρούται ο ιδιαίτερος Κανονισμός της Ισραηλιτικής Κοινότητας Βόλου από τον επί των Εκκλησιαστικών κ.λπ. Υπουργό Λιβαθινόπουλο, την 4^η Ιανουαρίου 1926, το Καταστατικό της 20^{ής} Ιανουαρίου 1925, που περιλαμβάνει 90 άρθρα. Με τον ίδιο Νόμο, οι Ισραηλιτικές Κοινότητες αναγνωρίζονται ως Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου.

Στο νεότερο Καταστατικό της 17^{ης} Μαρτίου 1933, η Ισραηλιτική Κοινότητα αναφέρεται «υφισταμένη ως Θρησκευτικόν Σωματείον κατά τους Νόμους 2456 και 4837». Η έγκριση του Καταστατικού με 138 άρθρα, δημοσιεύεται στο Φ.Ε.Κ. 79/1933.

Σύμφωνα με το άρθρο 10, «Υπερτάτη αρχή της Κοινότητας ενώπιον της οποίας λογοδοτούν ο Αρχираβίνος και το Κοινοτικόν Συμβούλιον, είναι η Κοινοτική Συνέλευσις», με το άρθρο 11: «Η Κοινοτική Συνέλευσις απαρτίζεται εξ' είκοσι αντιπροσώπων, **αρρένων** πολιτών Ελλήνων απάντων, μελών της Κοινότητας», ενώ με το άρθρο 14: «Η Κοινοτική Συνέλευσις εκλέγει μεταξύ των μελών της πενταμελές Διοικητικό Συμβούλιο».

ΣΥΝΑΓΩΓΗ

Η **πρώτη Συναγωγή** κτίσθηκε το 1870 στο κέντρο της εβραϊκής συνοικίας, αντικαθιστώντας παλαιότερη πρόχειρη ξύλινη κατασκευή, η οποία ανατινάχθηκε από τους Γερμανούς το Μάρτιο του '43. Αποτέλεσε το επίκεντρο της Κοινοτικής λειτουργίας και θρησκευτικής δραστηριότητας, καθώς στο ανώγειο λειτουργούσε το εβραϊκό σχολείο και τα γραφεία της Κοινότητας και των Συλλόγων της. Ξανακτίζεται στην ίδια θέση το 1948, καταστρέφεται όμως από τους σεισμούς το 1955.

Το 1960 κτίζεται σε εμβαδόν 120 τ.μ. και λίγο μικρότερη, η νεότερη αντισεισμική Συναγωγή, σεφαραδίτικου ρυθμού, στη συμβολή των οδών Ξενοφώντος, Πλάτωνος και Μωϋσέως, στη σημερινή της μορφή. Περιφερειακά αναπτύχθηκε ευρύτερη εβραϊκή συνοικία, για τη διευκόλυνση παρακολούθησης των λειτουργιών από τους πιστούς.

Η λειτουργία της συνδέθηκε άρρηκτα με την ηγετική φυσιογνωμία του Αρχираβίνου Μωϋσή Συμεών Πέσσαχ από το 1892, και από το 1958 του Ραβίνου Ιωσήφ Ιεσοΐα Βιτάλ. Ο χώρος και ο χρόνος είναι πολύ λίγοι για να επιτρέψουν την εδώ περαιτέρω αναφορά στις λαμπρές τους προσωπικότητες.

Από το 1985 ιερούργησε εκτελώντας χρέη θρησκευτικού λειτουργού ο Μωρίς Φρανσές, ενώ σήμερα ιερουργεί ο Μεναχέμ (Μάκης) Μωϋσής. Στον ίδιο χώρο

λειτουργεί το Πνευματικό Κέντρο της Κοινότητας, ενώ στο προαύλιο τοποθετήθηκε το 2005 μνημείο για τους Εβραίους πεσόντες υπέρ Πατρίδος.

ΤΟ ΕΒΡΑΙΚΟ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ

Το πρώτο εβραϊκό νεκροταφείο βρισκόταν στη συνοικία «Καπακλί» (οδός Φιλικής Εταιρίας), τη σημερινή «Νεάπολη» ή «Αγίων Αναργύρων». Το νεότερο, που χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα, βρίσκεται παραπλεύρως του χριστιανικού, στη διασταύρωση των οδών Ταξιαρχών–Πλάτωνος. Έχει έκταση 4.000 τ.μ. και περιλαμβάνει 700 τάφους, κενοτάφιο του Αρχιραβίνου Πέσσαχ και Μνημείο Ολοκαυτώματος Βολιωτών Εβραίων.

ΜΝΗΜΕΙΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ

Το 1998 ο Δήμος Βόλου, εκτιμώντας τη συμβολή των Εβραίων στην πόλη και τιμώντας τα θύματα του ναζιστικού διωγμού, ανήγειρε το Μνημείο του Ολοκαυτώματος, στην κεντρική πλατεία Ρήγα Φερραίου.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ

[Μια μικρή ζωντανή εικόνα από την καθημερινότητα της πόλης στις αρχές του περασμένου αιώνα, από το βιβλίο του Ζαχαρία Σακκή: «Μια ζωή-100 χρόνια», αυτοέκδοση, Αθήνα 2008, σελ. 43: «Το 1918-19 θυμάμαι το Βόλο κάπως πρωτόγονο, πριν χτιστεί στην Παύλου Μελά το εργοστάσιο του Ματσάγγου. Θυμάμαι αμυδρά τον χωματόδρομο και το χάνι απέναντι, όπου στάθμευαν άλογα. Τα βράδια ένας καντηλανάφτης μ' ένα μακρύ ξύλο, που στην άκρη είχε μια φλόγα, γύριζε στους δρόμους και άναβε στις γωνίες τα φανάρια που φώτιζαν την πόλη όλη τη **νύχτα**».]

Στην Κοινότητα λειτούργησε γύρω στα 1860 σχολή «Ταλμούδ Τορά», και από το 1865 το πρώτο παράρτημα στην Ελλάδα της γαλλικής σχολής Alliance Israelite Universelle. Αργότερα το δημοτικό σχολείο της, από το 1870 έως το 1926, ενώ το 1894 δημιουργήθηκε ιερατική σχολή υπό τον Αρχιραβίνο Πέσσαχ.

Η συμμετοχή στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης υπήρξε αθρόα, τόσο εντός όσο και εκτός Κοινοτικού χώρου. Το 1914 συστήθηκε παιδική χορωδία και μαντολινάτα, μετά το 1947 ιδρύεται γυναικεία χορωδία, ενώ το 1922 ανέβηκε στο Δημοτικό θέατρο η παράσταση του έργου του Ρακίνα «Εσθήρ» από νέους

Εβραίους.

ΣΥΛΛΟΓΟΙ – ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ

Από την πρώτη δεκαετία του 1900 ιδρύθηκαν διάφοροι Σύλλογοι, φιλανθρωπικοί ή άλλης μορφής, όπως ο «Ααβάθ Ρεΐμ» (1901), τον οποίο διαδέχθηκε το 1921 ο Σύλλογος Αλληλοβοήθειας «Αγουντάτ Αχίμ». Το 1910 συστήθηκε ο Σιωνιστικός Σύλλογος «Ποαλέ Σιών», και αργότερα η Αδελφότητα Κυριών «Οζέρ Νταλίμ». Επίσης, η αθλητική Ομάδα νέων «Ατικβά», την οποία διαδέχθηκε η «Ακόαχ», καθώς και η προσκοπική ομάδα «Μακκαμπί» (1933).

Από το ίδιο βιβλίο του Ζαχαρία Σακκή όπως προηγουμένως, παραθέτω σελ. 49: «Μου άρεσε πολύ το βόλεϊ. Γύρω στα 1930-31 είχα δημιουργήσει μια αθλητική ισραηλιτική ομάδα βόλεϊ μπολ, την Ατικβά (Ελπίδα), στην οποία ήμουν ο αρχηγός». Και λίγο παρακάτω, στη σελ. 50: «Πήραμε μέρος στο πρωτάθλημα βόλεϊ και η Ατικβά αντιμετώπισε μεταξύ άλλων και το Πρακτικό Λύκειο, το σχολείο μου. Μετά από αρκετά παιχνίδια, τελικά η Ατικβά, εκείνη τη χρονιά, πήρε το πρωτάθλημα!».

Στα πλαίσια λειτουργίας και για τη διευκόλυνση του έργου της, η Κοινότητα διόρισε διάφορες Επιτροπές: Περιθάλψεως Ομήρων, Διανομών και Περιθάλψεως, Κηδειών-Νεκροταφείου «Χεβρά Κεντοσσά», Σεισμοπλήκτων, Αναμόρφωσης του Καταστατικού, Σχολική Επιτροπή, Πνευματικής Δράσης, Λέσχης-Κοινοτικού Κέντρου, Εισφορών «Πέτσια», Συναγωγής. Όλες οι Επιτροπές εργάστηκαν με μεγάλη προθυμία και ζήλο, συνεργαζόμενες με πλήρη αρμονία και σύμπνοια με τα εκάστοτε Διοικητικά Συμβούλια, υποβοηθώντας σε σημαντικό βαθμό το έργο τους.

Στα πλαίσια της αναφοράς σ' αυτή τη σημαντική προσφορά και δραστηριότητα, θα μου επιτρέψετε λίγα λόγια για το Σανατόριο Καραμάνη, ένα μικρό δείγμα του πνεύματος μέριμνας και αλληλεγγύης προς τον συνάνθρωπο: Στο σανατόριο Καραμάνη «Η Ζωοδόχος Πηγή», που λειτούργησε από το 1909 ως το 1963, υπάρχει γραμμένη και η ιστορία δεκαέξι εβραίων, δεκατριών από τη Θεσσαλονίκη και τριών από την Αθήνα, οι οποίοι νοσηλεύθηκαν εκεί το 1947. Στις 8 Νοεμβρίου του 1946, η Τζόιντ υπέγραψε συμφωνητικό με τον Διευθυντή του σανατορίου Κωνσταντίνο Κούμουλο, στο οποίο προβλέπονταν οι παροχές σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, σίτιση και άλλες διευκολύνσεις που αναλάμβανε το σανατόριο, καθώς και η οικονομική κάλυψη των εξόδων, αλλά και παροχή σε είδος από την Τζόιντ. Σύνδεσμος με το σανατόριο ήταν ο Τζων Κούμουλος, αδελφός του διευθυντή Κωνσταντίνου

Κούμουλου, και ο Βολιώτης ισραηλίτης Δαυίδ Λεβής, ο οποίος εργαζόταν στο κατάστημα «Φλωριά».

Τον Δεκέμβριο του 2013 εκδόθηκε από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους-Αρχεία Νομού Μαγνησίας και την Πνευμονολογική Κλινική του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας το λεύκωμα «Το πρώτο ορεινό σανατόριο-ένας αγώνας, πολλές ζωές», σε επιμέλεια-κείμενα των ΚΙ Γουργουλιάνη και ΑννίταςΚορδατζή-Πρασά.

Το 2015 κυκλοφόρησε το ντοκιμαντέρ «Πνοή Ζωής» των Δημήτρη Βερνίκου και Πόλυς Βλάχου, παραγωγή της Πνευμονολογικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Η 55χρονη ζωή του Σανατορίου του γιατρού Καραμάνη στο Πήλιο, κατέγραψε δύο παγκοσμίους πολέμους, έναν εμφύλιο, πολλούς θανάτους, αλλά... και πολλούς έρωτες και χωρισμούς. Τρεις ερωτικές ιστορίες άφησαν έντονα τα χνάρια τους μέχρι σήμερα. Ο γιατρός Καραμάνης ερωτεύεται την Άννα Καμπανάρη, αλλά θυσιάζει τον έρωτά του, όταν ο γοητευτικός Άγγελος Σικελιανός την παίρνει από κοντά του. Η Ελληνοεβραία Ντορέττα Μέντα φτάνει στα 24 της στο σανατόριο, στο οποίο, όπως η ίδια εμπιστεύεται πολύ αργότερα στην κόρη της, πέρασε τις πιο ωραίες στιγμές της ζωής της. Γνωρίζει τον έρωτα της ζωής της, τον Γκι, που μόλις έχει επιστρέψει από το Άουσβιτς. Ονειρεύονται και σχεδιάζουν το μέλλον τους, αλλά η μοίρα θα τους χωρίσει. Πολλά χρόνια αργότερα, εκπλήξεις επιφυλάσσονται στη Ντορέττα, οι οποίες ακτινοβολούν στη ζωή της μέχρι σήμερα...

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Έντονη υπήρξε η δραστηριότητα των Βολιωτών Εβραίων στην επαγγελματική και οικονομική ανάπτυξη της πόλης, με πολλά εμπορικά και βιοτεχνικά καταστήματα, αλλά και βιομηχανίες, που απασχολούσαν ένα μεγάλο αριθμητικά δυναμικό εργαζομένων. Ενδεικτικά αναφέρονται η μεγάλη βιομηχανία υφασμάτων «Μουρτζούκου», το νηματουργείο Αδελφών Λεβή, το εργοστάσιο Αμών & Αζούζ, οι καπναποθήκες Ισαάκ Σαπόρτα και Ηλία Κοέν (Έρμαν Σπίρερ), και η Τράπεζα Βαρούχ-Λεβή, οι οποίες δέσποζαν στην πόλη.

Από το ίδιο βιβλίο του Ζαχαρία Σακκή όπως προηγουμένως, παραθέτω σελ. 59: «Αμέσως μετά το Πρακτικό Λύκειο δούλεψα περίπου 1-2 χρόνια στο εργοστάσιο υφαντουργίας Λεβιάθαν, του Ανσέλμου Μουρτζούκου, φίλου του πατέρα μου. Ήταν μια εξαιρετική εμπειρία. Δούλεψα μερικούς μήνες σαν

εργάτης σε όλα τα τμήματα της παραγωγής, αρχίζοντας από την κατασκευή: διάστρα, αργαλειά, βαφείο, φινίρισμα, αποθήκη εμπορευμάτων, πώληση, λογιστήριο. Στην αρχή έπαιρνα 800 δραχ. το μήνα, που μετά έγιναν 1000».

Μεγάλη υπήρξε η συμβολή μελών της Κοινότητας στην ίδρυση Ευαγών Ιδρυμάτων, πολιτιστικών και αθλητικών Συλλόγων καθώς και επαγγελματικών φορέων, στις διοικήσεις των οποίων συμμετείχαν, όπως και στα Δημοτικά πράγματα της πόλης. Ο Μωρίς Κοφφίνας (1871-1924) διετέλεσε Δημοτικός Σύμβουλος από το 1907 έως το 1914 και μέλος των Δημαρχιακών Επιτροπών, ενώ το 1914 εξελέγη βουλευτής.

Ο Δήμος Βόλου για να τιμήσει τον τοπικό εβραϊσμό, έδωσε ονόματα σε δρόμους της πόλης όπως **«Μωϋσέως»** (1892), σε ένδειξη σεβασμού προς το χώρο που στεγάζεται η Ιερά Συναγωγή, **«Παλαιστίνης»** (1922), μετά τη δήλωση Μπάλφουρ του 1917 και την αναγνώριση από την Ελληνική Κυβέρνηση του δικαιώματος των Εβραίων ν' αποκτήσουν εθνική εστία, **«Αβραάμ Μπεναρόγια»** (1984) προς τιμήν του πρώτου σοσιαλιστή ηγέτη στην Ελλάδα και ιδρυτού της πρώτης Εργατικής Ομοσπονδίας επί τουρκοκρατίας, της «Federation», και **«Αρχираβίνου Μωϋσή Πέσσαχ»** (1993).

Ο ΝΑΖΙΣΤΙΚΟΣ ΔΙΩΓΜΟΣ

Κατά την περίοδο του Ελληνοϊταλικού πολέμου (1940), επιστρατεύθηκαν 71 εβραίοι που πολέμησαν στο μέτωπο. Από αυτούς ένας σκοτώθηκε, πέντε τραυματίστηκαν και 2 έμειναν ανάπηροι κατά τις μάχες. Στα μετόπισθεν, η προσφορά της Κοινότητας υπήρξε καθολική στην όλη πολεμική προσπάθεια.

Τον Απρίλιο του 1941 η πόλη καταλήφθηκε από τα Ιταλικά στρατεύματα, αλλά οι Εβραίοι δεν αντιμετώπισαν άμεσο κίνδυνο. Το Σεπτέμβριο του 1943, όταν η Ιταλία συνθηκολόγησε με τους συμμάχους, ο Βόλος βρέθηκε υπό την κατοχή των Γερμανών. Πολλοί Εβραίοι, ιδίως νέοι, συμμετείχαν στην Εθνική Αντίσταση προσφέροντας μεγάλες υπηρεσίες. Τα πρώτα αντιεβραϊκά μέτρα εκδηλώθηκαν τον Οκτώβριο του 1943. Αναπαράγω από το βιβλίο του Γεωργίου Σούρλα: «Έρμαν Σπίρερ-Ο Εθνικός Ευεργέτης», Εκδόσεις «Ταχυδρόμος», Βόλος 2011, σελ. 76: «Το προγραμματισμένο πογκρόμ κατά των Εβραίων που εξαπέλυσαν οι ναζί κατά τις εκκαθαριστικές τους επιχειρήσεις τον Μάρτιο του 1944 απέτυχε παταγωδώς, αφού ο Μητροπολίτης Δημητριάδος Ιωακείμ [σ.σ.: πληροφορήθηκε από τον Γερμανό Πρόξενο Χέλμουτ Σσέφελ], σε συνεργασία με τον Δήμαρχο Σαράτση, τον Αρχираβίνο Πέσσαχ, τους κατοίκους της πόλης και το Ε.Α.Μ., κατάφερε να

φυγαδεύσει τους περισσότερους Εβραίους στα χωριά του Πηλίου». Και σελ.: 75: «... είχαν την ευκαιρία να «ανταποδώσουν» τις ευεργεσίες του Έρμαν Σπίρερ, βοηθώντας τους Εβραίους συμπολίτες τους σε μια δύσκολη για αυτούς περίοδο μερικά χρόνια αργότερα... Περιλαμβάνονται και οι κάτοικοι του Βόλου, οι οποίοι ποτέ δεν λησμόνησαν την ευγενή χειρονομία του Έρμαν Σπίρερ προς τον Ελληνισμό». Στο έργο του Μητροπολίτη κατά τις δύσκολες εκείνες ημέρες συμπαραστάθηκε και ο Νομάρχης Πανταζίδης, ενώ σημαντική ήταν και η συμβολή της Ελληνικής Αστυνομίας, με επικεφαλής τον αστυνόμο Ηλία Αγδινιώτη, στον εφοδιασμό του εβραϊκού πληθυσμού με πλαστές ταυτότητες που έφεραν χριστιανικά ονόματα.

Κατά τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του Μαρτίου του 1944, συνελήφθησαν 155 μέλη της Κοινότητας, τα οποία εκτοπίστηκαν και εξοντώθηκαν στα ναζιστικά στρατόπεδα.

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ

Με την απελευθέρωση της πόλης τον Οκτώβριο του 1944, το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο και φιλανθρωπικές Οργανώσεις του εξωτερικού όπως η American Joint Distribution Committee, συνέβαλαν με κάθε τρόπο στην αναδιοργάνωση της Κοινότητας. Οι σεισμοί του 1955 προκάλεσαν μεγάλες ζημιές σε σπίτια, καταστήματα και Κοινοτικά κτίρια. Υπήρξε όμως άμεση και αποτελεσματική βοήθεια για την αποκατάσταση των πληγέντων, τόσο από την Πολιτεία όσο και από εβραϊκούς Οργανισμούς.

Από το 1948 εντάθηκε η μετανάστευση προς το Ισραήλ, και αργότερα προς τις Η.Π.Α.

Από την πτυχή αυτή της ιστορίας της κάποτε ανθούσας Εβραϊκής Κοινότητας, θα παρακολουθήσουμε μια μαρτυρία, της Στερούλας, φόρο τιμής στην Κοινότητα και τους Βολιώτες Εβραίους της Διασποράς.

[Σήμερα η Κοινότητα αριθμεί περί τα 75 μέλη. Διοικείται από πενταμελές Διοικητικό Συμβούλιο, που εκλέγεται από δεκατετραμελή Κοινοτική Συνέλευση ανά τριετία. Το Συμβούλιο επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στην περίθαλψη των απόρων και αναγκαιούντων, στην διαπαιδαγώγηση των παιδιών, ενώ επιδοτεί προγράμματα για νέους. Αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στη λειτουργία της Συναγωγής, που λειτουργεί κάθε Παρασκευή βράδυ και κατά τις μεγάλες θρησκευτικές εορτές, στη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των μελών, των

συμπολιτών και των τοπικών Αρχών, οι οποίες διατηρούνται μέχρι σήμερα άριστες. Παρά το μικρό ανθρώπινο δυναμικό της, συνεχίζει την ιστορική διαδρομή της με ζωντάνια και έντονη **δραστηριότητα.**]

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η σύντομη αυτή παρουσίαση βασίστηκε στο βιβλίο του Ραφαήλ Φρεζή: «Η Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου», Β' Έκδοση 2002, Εκδόσεις «Επικοινωνία»-Κατερίνα Καρεκλίδου. Η οποιαδήποτε αναφορά σε ονόματα και μεγάλες φυσιογνωμίες είναι εντελώς ενδεικτική, λόγω του περιορισμένο χώρου της παρουσίασης. Παρακαλώ να με συγχωρήσετε για τυχόν παραλείψεις.

Ευχαριστώ θερμά την Ισραηλιτική Κοινότητα Αθηνών και την Επιτροπή Πνευματικού Κέντρου, ιδιαίτερα την κυρία Ραχήλ Βαρούχ-Παπαδριανού, για την τιμητική πρόταση για τη συμμετοχή μου στην εκδήλωση.

Ευχαριστώ όλους εσάς τους εκλεκτούς παρισταμένους για το ενδιαφέρον σας, όσους ταξίδεψαν από το Βόλο ή άλλες πόλεις, για να τιμήσουν την εκδήλωση.

Κλείνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά και ιδιαίτερα την Δρα Ángela María Arbeláez, ερευνήτρια και παραγωγό της μοναδικής εκπομπής «Desde Grecia, Akí Salónica», που εκπέμπει από την Ελλάδα σε όλο τον κόσμο για τον ελληνικό Εβραϊσμό και όχι μόνον, για την ευγενή παραχώρηση πολύτιμου πρωτογενούς υλικού από το αρχείο της, καθώς και για την τεχνική υποστήριξη της παρουσίασης.

Σας ευχαριστώ.